

Završna rasprava

Irena Kraševac

Dopustite da vam se obratim s obzirom na polustoljetno životno i tridesetogodišnje iskustvo bavljenja strukom te odnedavno s čelne pozicije institucije koja je zajedno s Institutom inicirala i po treći put sudjelovala u realizaciji nacionalnog kongresa povjesničara umjetnosti. Zasluge za to svakako idu našoj kolegici Ivanki Reberski, tadašnjoj ravnateljici Instituta – kasnije je to preuzeo Milan Pelc – i pokojnom profesoru Radovanu Ivančeviću. Time je Društvo, odnosno struka, pokazalo svoj sluh za dijagnosticiranje problema, njegovo liječenje i preventivu. Vjerujem da »pacijent neće umrijeti na našim rukama«, iako se u novije vrijeme govorilo o kraju povijesti umjetnosti. U prilog tome, ne-odumiranju, svakako ide mnogobrojnost sudionika ovoga Kongresa, posebice uključ enje velikog broja mladih kolega, ali i činjenica da odnedavno imamo četiri odsjeka za povijest umjetnosti te četiri umjetničke akademije: nikad u prošlosti nismo imali tu mogućnost školovanja stručnjaka. Druga strana te medalje činjenica je da se na jedno radno mjesto, koje se vrlo rijetko otvara, kandidira i pedesetak povjesničara umjetnosti. Osvrnula bih se i na slijed doktorskog studija: svakako sugeriram kandidatima da će dobro obrazložena tema i motivirani kandidat sigurno naći svoje mjesto na poslijediplomskom studiju. Sami mogu birati mentora, komentora, stručnog savjetnika, a fleksibilnost i interdisciplinarnost se podržava. Broj upisanih kandidata u posljednjih nekoliko godina premašuje broj doktorata obranjenih u cijelom prethodnom desetljeću. Svoje nam vrijedno iskustvo u posljednje vrijeme prenose mladi kolege koji upisuju doktorske studije na nekom od europskih sveučilišta. Također, vrlo je važno potaknuti kolege iz muzejâ da mogu napredovati i u znanstvenim zvanjima. Hrvatska povijest umjetnosti sljedbenica je Bečke škole koja se razvila upravo u radu na muzejskim zbirkama (Eitelberger, Riegl itd.). Koliko mi je poznato, najveći broj kandidata dolazi iz Muzeja za umjetnost i obrt koji se profilira kao ustanova koja otvoreno prosljeđuje svoje znanje. Bojim se da je veći problem plaćanje studija, koje je neregulirano, i kandidati najčešće plaćaju studij za tzv. osobne potrebe. Bilo je i kritika na studij koji ne pruža dovoljno uvida u praksu; mislim da je to uobičajeno, studij pruža određene temelje, ali praksa se stječe radom, i to radom s mentorom, koji prenosi svoje znanje. Nakon studija, dijelimo se u praksi na muzealce, konzervatore, nastavnike i drugo, ali svima nam je zajednički predznak povjesničara umjetnosti, a Društvo je mjesto susreta, izlaganja problema te iznalaženja mogućnosti njihova

va rješavanja. Sami moramo definirati okvire svog djelovanja, jer ako nas drugi ne ugase svojim nedjelovanjem, ugasićemo se sami. Jutros smo vidjeli pamflet društva »Medulić«, gdje je Meštović istaknuo svoje nepovjerenje prema europskoj kulturi; mislim da se od toga trebamo daleko odmaknuti, da trebamo ići prema toj kulturi. Surađujem najviše s kolegama iz Zapadne Europe i imam najbolja iskustva, od njih se može mnogo naučiti, otvoreni su za suradnju. Nemojmo ponavljati staru praksu euroskepticizma, već budimo otvoreni, svjesni svojih vrijednosti i svoje baštine.

Franjo Dulibić

Kad je riječ o zaključcima Kongresa, moguće ih je formulirati u dva smjera – prema javnosti i prema sređivanju stanja u struci. Među apele za javnost može se uvrstiti pitanje ugroženosti spomenika, apel za izmjene u školskim programima, a drugo bi bilo upozoravanje na školovanje velikog broja povjesničara umjetnosti, tj. situaciju da ima iznimno talentiranih mladih kolega, koji ne uspijevaju naći posao. Daljnji zaključci trebali bi se odnositi na prezentaciju naše baštine u međunarodnim okvirima.

Željka Čorak

Nije toliko riječ o zaštiti spomenika, koliko o zaštiti teritorija kao osnovnog, zadnjeg nacionalnog resursa. Riječ je, dapače, o osamljivanju spomenika, kako bi se ambijentom lakše raspolagalo. Drugi je aspekt odnos prema službi zaštite – kako je ona postavljena, kako je birokratizirana, kako su onemogućeni individualni istupi te kako je destimulirano obrazovanje i znanstveno napredovanje kolega koji rade u službi zaštite. Što se tiče zapošljavanja, oduvijek je postojala – i kad je postojao samo jedan odsjek za povijest umjetnosti – ta tegoba stupanja u život, pa smo odlazili na razne strane, u medije i drugamo, i tamo je nekom individualnom borbom i konkurencijom zapravo dolazilo do toga da se vraćamo u struku i u njezina središnja mjesta. Tako da bi zapošljavanje naših kolega bilo ovisno o odnosu prema baštini, a ne o izravnom zapošljavanju nekog broja proizvedenih novih stručnjaka. Što baština bude potrebija kao sfera, to će biti i više zaposlenja. Treći problem je naša komunikacija sa svijetom: imamo li uopće dovoljno mogućnosti da komuniciramo, s kojim teškoćama se priređuju naše izložbe, imamo li dovoljno za publikacije, koliko putujemo, kako izmjenjujemo ta univerzalna dobra...

Ivanka Reberski

Dodala bih problem odnosa struke i društva. Struka još uvijek nema ono mjesto i onaj glas koji bi značio da se poštuje i da se do njega drži. Problem je kako da se postavimo da budemo mjerodavni za ono područje koje pokrivamo.

Željka Čorak

Postat ćemo važni onog časa kad važan postane naš predmet.

Zlatko Uzelac

Zaključcima treba dodati temu marginalizacije profesije povjesničara umjetnosti u službi zaštite. Od prošloga kongresa taj se ubrzani proces još proširio. Uputili smo i tada takav apel, umjesto toga rezultat je bio daljnje smjenjivanje povjesničara umjetnosti s mjesta ravnateljâ konzervatorskih odjela: trenutno je taj broj sveden na tri. Mislim da je riječ o nekoj vrsti obračuna s povjesničarima umjetnosti.

Drago Miletić

Čini mi se da su ruševine plemićkih gradova najugroženija kategorija spomenika. Volio bih da se naš kongres pridruži peticiji Kongresa povjesničara, održanog na Braču 2008., koja je upućena Vladi RH. Inače, dobro je podsjetiti da je među ravnateljima 21 konzervatorskog odjela 10 arhitekata, a 11. arhitekt je na čelu Uprave; samo su tri povjesničara umjetnosti, jedan profesor likovnih umjetnosti, tri arheologa, jedan etnolog, jedna pravnica i jedna građevinarica. Takav je odnos apsolutno neprihvatljiv s obzirom na to da najpotpuniju edukaciju za taj posao imamo mi, povjesničari umjetnosti.

Ratko Vučetić

U situaciji kad imamo sužavanje zona i podilaženje investitorima, očito je da su povijesna naselja, uz burgove, jedan od najugroženijih segmenata baštine.

Maro Grbić

Mislim da bi bilo korisno da Kongres dâ podršku službenicima u zaštiti jer je golem strah i bojazan u svim službama. Dobro bi im došlo da stanemo iza njih, ne samo zato što su nam prijatelji i kolege, već načelno, jer ako Kongres objavljuje svoje zaključke, tada bi se oni trebali moći pozvati na njih, tj. na pravo da iskažu svoje mišljenje. Mislim da bi tim ljudima trebalo dati podršku koja je s naše strane eksplicitna.

Katarina Horvat-Levaj

Željela bih nešto reći o prezentaciji naših istraživanja u inozemstvu, odnosno o distribuciji naših knjiga. Može li se nešto sustavno poduzeti da se distribucija ne svede na privatno dijeljenje knjiga kolegama i srodnim institucijama, kao što je to dosada bio slučaj?

Irena Kraševac

Uvijek se oslanjamo na naše institucije i od njih očekujemo silan respekt i podršku. Činjenica je da u Ministarstvu kulture postoji Odjel za međunarodnu kulturnu suradnju, a u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija postoji Odjel za kulturnu suradnju; ti odjeli međutim nemaju nikakvih dodirnih točaka. Zamolila sam da knjigu o münchenskoj Akademiji distribuiraju barem kao reprezentativan poklon u diplomatskim krugovima, međutim, završilo je tako da je naš Generalni konzulat jedva otkupio desetak naših

knjižica. Dakle, knjiga i dalje – premda je riječ o ozbiljnoj i prevedenoj knjizi – kao poklon nije zanimljiva.

Zvonko Maković

Slušam sve ove lijepe prijedloge i čine mi se naivnima. Ako Ministarstvo izdvaja 0,7% za znanost, ako već godinama ne potiče znanstvene časopise, kome mi govorimo? S druge strane, katalozi i publikacije prevedene na strane jezike stoje zatrpane ili u Ministarstvu kulture, ili u Ministarstvu vanjskih poslova, bilo u nekim nakladničkim kućama. Mi sad govorimo »unutar obitelji« i nas nitko neće čuti; tko je od medija ovdje? Dorotea Jendrić, nitko drugi. Što smo učinili da budemo prisutni u medijima? Gdje su ti koji će čuti naš glas? Prije tri godine poslali smo zaključke, pa gdje su završili? Prozivaju se ministri koji su ekscelentne osobe, poput Kalmete ili Milinovića, međutim, Fuchsa nitko ne proziva. Fuchs je u sjeni, ali to je adresa na koju bismo trebali apelirati. Poznajem širu situaciju, primjerice točno znam koliko se znanost potiče u Crnoj Gori, ali i oni kažu: »pa to nije ništa prema Kosovu«; ondje se svatko tko je talentiran šalje u svijet, imaju brojne ali odlično educirane mlađe ljude – ne iz našeg područja, nego iz drugih. Bira se, ono što smo mi prije stotinjak godina radili s Kršnjavijem, danas je to svagdje u svijetu postalo općom praksom. Objavljene knjige stoje po ministarstvima, trunu u depoima, a svako hrvatsko veleposlanstvo u svijetu trebalo bi imati barem 10 takvih knjiga. Obilazio sam hrvatske škole po svijetu i slao sam, kao i neki od nas, knjige na ta mjesta, ali to su privatne inicijative koje ništa ne rješavaju. Mi govorimo o tri povjesničara umjetnosti koji su u službi zaštite, a mi smo dozvolili da neki naši ugledni kolege budu maknuti; pritom ništa nismo učinili da bismo apelirali i ukazali na tu činjenicu, samo zato što je netko drugi naredio da se postave arhitekti, arheolozi, pravnici itd.

Milan Pelc

Što se tiče pitanja o distribuciji naših knjiga i časopisa, to je velik problem. Prvi je problem što je prevođenje na strani jezik vrlo skupo – već bi za to trebalo imati dodatna sredstva. Drugi je problem raspačavanja, a s tim se problemom susreću i naši susjedi, Mađari, Poljaci, Česi i drugi. Događalo se da na konferencije donose svoje časopise za koje ni ja, niti drugi nismo nikada čuli, jednako kao što oni nisu čuli za naše časopise. Tu, dakle, postoji velika količina nekomunikacije. S vremenom će se ona vjerojatno smanjivati, tim više što postoji internetska komunikacija; svi naši časopisi prisutni su na našoj web-stranici i očekujemo da je već to velik korak prema distribuciji, ali naravno da to još nije dovoljno.

Ljiljana Kolečnik

Skeptična sam da možemo išta bitno promijeniti, ali mislim da ne bismo trebali biti toliko »pristojni«. Ako postoje područja u hrvatskoj kulturi u kojima bi naše mišljenje trebalo biti jedno od središnjih, zašto ove zaključke formulirati kao apel, a ne kao zahtjeve?

Drago Miletić

Nazvali to apelom ili zahtjevom, postupak će biti identičan: ministar će to proslijediti ravnateljici Uprave za zaštitu kulturne baštine, ona će to proslijediti po svom sudu najpismenijoj osobi jer ona osobno ne može ništa sastaviti; to je

realnost. Zanima me raspolažemo li nekom svotom novca kako bismo sastavili plaćeni oglas koji će sam po sebi ukazati kako se spriječava da nas se čuje. Idemo prema javnosti da nas se sigurno čuje, a to je doista moguće jedino ako platimo, takvo smo društvo.

Andrej Žmegač

Podržavam ovaj prijedlog, mislim da je to učinkovit put.

Jasenka Gudelj

Promijenit ću temu: željela bih da se dogovorimo gdje će se postaviti »letvica«. Jedan je problem »letvica« ocjene doktorskih radova – dobro ga poznajem jer sjedim u odboru za doktorske studije Sveučilišta u Zagrebu, dakle nečega što nije samo naš studij nego cijelo Sveučilište. Susrećem se s evaluacijama drugih studija. Naš je studij bio dosta dobro ocijenjen i odgovorno tvrdim da je postignuta jedna razina u kvaliteti doktorskih radova: najniža »letvica« je podignuta i neke stvari doista više ne mogu proći. Međutim, treba se dogovoriti i koliko da budu kvalitetni naši istraživači: dosada se brojao doktorat i određen broj znanstvenih radova i čini mi se da ta »letvica« nije bila osobito visoka. Prema jednom novom tumačenju i taj malen broj radova je ukinut jer se i broj stranica doktorata počeo brojati u objavljenim radovima; čini mi se da je to vrlo loše jer zapravo više ne morate objavljivati. Mislim da se kao struka moramo dogovoriti da to tumačenje ne primjenjujemo jer su mlađi kolege imali »letvicu« i neki su je i premašili višestruko, ali za one koji dolaze »letvica« više ne postoji.

Petar Prelog

Tvrdnja da je dovoljno objaviti samo doktorat nije točna: naime, traži se doktorat i tri znanstvena rada. Problem je u tome što se pravilnik pri izborima u zvanje nije primijenjivao onako kako je bio zamišljen. Zašto? Zato što je loše napisan. Ovo tumačenje došlo je na zahtjev našeg matičnog odbora jer je bilo nedoumica oko izbora tijekom pet godina. Dobro znam – jer sam se za to bio zanimao – kako su jedni prolazili na jedan način, a drugi na drugi. Ovo tumačenje barem je pojasnilo stvar, a da je »letvica« nisko, s tim se možemo složiti.

Jasenka Gudelj

Možemo na to utjecati jer je naš predstavnik u Vijeću humanističkih znanosti. Predlažem da se dogovorimo što bi bilo uputno učiniti da »letvica« ostane visoko jer je to važno za kvalitetu i ugled naše struke.

Milan Pelc

Ustanove koje imaju tzv. matičnost trebale bi se sastati i dogovoriti kako će se ta »letvica« postaviti. Slažem se s Vama da su sadašnji kriteriji nisko postavljeni, niže nego u brojnim drugim disciplinama.

Mirjana Repanić Braun

Htjela bih reći da smo ugroženi zbog financijskog statusa naših časopisa; to se odnosi i na *Peristil* i na *Radove*, dok je *Hortus* dobio znatno veći financijski poticaj, vjerojatno s obrazloženjem da je on međunarodno važan. S druge strane, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* već godinama ne primaju poticaj što je, dakako, povezano s činjenicom da ne izlaze redovito. Ne znam hoće li biti aktiviran *Godišnjak*

zaštite spomenika, ali u pripremi je časopis HRZ-a koji će za početak biti financiran iz njihovih vlastitih sredstava. Tu je još i *Život umjetnosti* i to je sve – imamo vrlo malo časopisa. No *Peristil* i *Radovi* su u takvoj situaciji da sve poslove, od lekture do tiska, više ne možemo obaviti.

Ivana Prijatelj Pavičić

Mislim da u zaključcima treba imenom i prezimenom navesti naše kolege koji su izgubili mjesto u konzervatorskoj službi, a to su Ivan Matejčić, Tajma Rismondo i drugi. Jednako tako, budimo konkretni u vezi s problemima prostora pa kažimo da je riječ o Gružu, Mejama, Bačvicama i Ateljeu Meštrovici. Mislim da će tako naša poruka biti mnogo jača.

Marko Špikić

Nalazimo se ovdje svakih 4 ili 5 godina, ali održimo uz negativnu i onu pozitivnu energiju i sastanimo se češće, recimo, u Društvu. Drugo, treba poraditi na tome da svijet dovedemo ovamo, tj. da napravimo neki međunarodni skup. Ekonomska situacija nije sjajna, ali trebalo bi na međunarodnom skupu čuti, recimo, o percepciji Hrvatske i naše baštine.

Dorothea Jendrić

Možda je zanimanje medija manje zato što se istodobno u Splitu održava kongres arhitekata.

Nina Gazivoda

Ako želite pomoći sebi i nama u službi zaštite, pišite na sve adrese – Ministarstvu kulture, Ministarstvu znanosti, Uredu za obrazovanje, kulturu i sport. A ako netko od kolega iz službe zaštite zatraži pomoć, budite svjesni tih situacija, pritiska i okolnosti pod kojima se radi.

Ratko Vučetić

Možemo li identificirati probleme i vidjeti tko bi i u kojim rokovima to proveo, primjerice kroz tribine u Društvu. Na to se nadovezuje i pitanje izvaninstitucionalne edukacije: pitanje je postoji li mogućnost organiziranja skupova na neke uže i precizno određene teme.

Franjo Dulibić

Trebali bismo se osloboditi tona žalopojki i malodušnosti. Treba stati u obranu kolega jer sutra to može biti bilo tko od nas. Na prvom su mjestu ljudi, zatim spomenici, a na trećem su mjestu svi ostali problemi.

Drago Miletić

Žalopojke imaju pokriće, ali optimizam nema pokrića.

Zlatko Uzelać

Iduća godina je izborna, pošaljimo naše zaključke i na druge adrese, a ne samo vlastima. Možda će netko obratiti pozornost na to i staviti u svoj program.

Ivanka Reberski

Zaključak prošloga kongresa bio je da će idući biti održan u Rijeci, ali je Rijeka zakazala. Struka se treba povezati i homogenizirati. Problema unutar struke je toliko da nije dovoljno održati samo kongres. Pitanje časopisa, pitanje gdje će biti postavljena »letvica« kvalitete, to su pitanja koja se trebaju rješavati u struci. U 15 godina vođenja Instituta i 8

godina vođenja Društva silno sam se trudila kako bih homogenizirala kolege iz različitih »resora« djelovanja i da nastupimo zajednički. Sada imam veliko povjerenje u novo vodstvo Društva; vjerujem da će se struka sastajati jednom ili dva puta godišnje na nekom skupu da se raspravlja o vakantnim problemima.

Jasenska Gudelj

Treba tražiti povećanje satnice u osnovnim i srednjim školama te da se nacionalni kurikulum reformira u dogovoru s povjesničarima umjetnosti.

Irena Gessner

Mladi imaju slabe šanse na »tržištu«, ali imaju veliku volju za radom. Do sada su – još kao studenti ili ubrzo nakon diplome – bili uključivani u neke projekte, primjerice u muzejima. Mogućnosti za suradnju zasigurno ima i mislim da bi potencijal tih mladih ljudi trebalo iskoristiti.